

принципів навчання і виховання, у результаті між тими й іншими важко виявити кореляційні зв'язки, тобто закономірність – це деякий один елемент знань, а принцип – це деякий інший елемент знань, рядом покладений з першим.

По-третє, у всіх випадках сформульовані закономірності не співвідносяться з іншими елементами знань – поняттями, принципами, правилами, ідеями, гіпотезами, фактами, які б у своїй сукупності представляли деяку цілісну систему знань, тобто теорію. У підсумку, закономірності як самостійні елементи знань „зависають у повітрі“, тому виявляються здебільшого не затребуваними шкільною практикою.

Такими є відмінності і спільні точки дотику обговорюваних вище трьох підходів у розумінні і тлумаченні педагогічних закономірностей, властивих різноманітній педагогічній дійсності.

Література

1. Алексеев М. Н. Сущность обучения // Советская педагогика. – 1965. – № 1. – С. 37-47.
2. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения. – М.: Педагогика. – 1977. – 256 с.
3. Галузинський В. М., Євтух М. Б. Педагогіка: теорія та історія. – К., 1995.
4. Гершунский Б. С. К вопросу о сущности законов педагогики // Советская педагогика. – 1979. – № 7.
5. Гмурман Е. В. К вопросу о понятиях „закон“, „принцип“, „правило“ в педагогике // Советская педагогика. – 1971. – № 4.
6. Груздев П. Н. Понятие закона, принципа и правила в педагогике // Советская педагогика. – 1946. – №№ 4-5.
7. Педагогика / Под ред. П. И. Пидкасистого. – М., 1988.
8. Педагогика / Под ред. Ю. К. Бабанского. – М., 1988.
9. Петров Н. А. Логические категории: Закон, принцип и правило // Советская педагогика. – 1946. – № 7.
10. Подласый И. П. Педагогика. – М., 1999.
11. Помогайба В. И. Проблема законов процесса обучения. – К., 1971.
12. Слостенин В. А., Исаев И. Ф., Мищенко А. И., Шиянов Е. Н. Педагогика. – М., 1998.

УДК 377.3

І. В. Герасимова

ВПЛИВ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ-МЕНЕДЖЕРА

Анотація. У статті проведено аналіз впливу комунікативних умінь на формування особистості фахівця-менеджера, розглянуто акти комунікації та їх функції **Ключові слова:** адресант, адресат, емпатія, комунікація, комунікативні уміння, повідомлення, рефлексія.

Аннотация. В статье проведен анализ влияния коммуникативных умений на формирование личности специалиста-менеджера, рассмотрены акты коммуникации и их функции. **Ключевые слова:** адресант, адресат, эмпатия, коммуникация, коммуникативные умения, сообщения, рефлексия.

Annotation. In the article the influence of the communicative skills on the formation of the specialist manager personality are analyzed and the act of communication & their functions are examined. **Key words:** sender, addressee, empathy, communication, communicative skills, message, reflection.

Нова соціально-економічна політика в Україні, входження у світову економічну систему, інтенсивний розвиток міжнародних контактів, створення спільних підприємств вимагають від вищої школи посилення уваги до підготовки майбутнього фахівця в галузі комунікативної діяльності, до оволодіння вміннями ділового спілкування.

Дослідженню цієї проблеми присвячені праці О. О. Бодальова, В. О. Кан-Калика, О. В. Киричука, Я. Л. Коломинського, Н. В. Кузьміної, В. О. Сластьоніна, В. А. Семиченко, Н. М. Тараснович. Незважаючи на значну кількість наукових пошуків у галузі ділового спілкування, цілісні дослідження формування комунікативних умінь у майбутніх менеджерів у контексті їхньої професійної підготовки поки-що відсутні. Оскільки професія менеджера є порівняно новою для української держави, то і проблеми комунікативної підготовки майбутніх спеціалістів вітчизняною наукою досліджені недостатньо. Більш детально це питання досліджувалось зарубіжними авторами (S. Cowen, I. Cranfield, P. Drucker, A. Hubert, R. Miles, T. Mosson, A. Rohrer, T. Stroh).

Вітчизняні вчені розробляють системний підхід до формування комунікативних умінь (В. В. Каплинский, Л. О. Савенкова); вивчити зв'язок комунікативних умінь з культурою: комунікативною (В. В. Полторацька), педагогічною (М. П. Васильєва), загальною (О. П. Рудницька).

Обґрунтування переліку комунікативних умінь менеджера здійснювалося О. О. Бодальовим, О. М. Жуковим, Т. М. Дрідзе, О. О. Леонтьєвим, які підкреслюють важливу роль комунікативних умінь у професійному спілкуванні менеджера, що визначають його здатність чітко, зрозуміло, правильно висловлювати думки, використовувати вербальні й невербальні засоби обміну інформацією зі співрозмовниками [1; 3; 4; 6].

Проблема професійної комунікації перебувала в центрі уваги досліджень В. І. Войтко, С. Ю. Головіна, які розглядали різні аспекти культури професійного спілкування. У своїх роботах С. Ю. Головін дає два визначення комунікації (від лат. *communico* – спілкуюся, роблю загальним):

1) комунікація як поняття є близьким до поняття спілкування, але більш широким. Це – зв'язок, у процесі якого відбувається обмін інформацією між комунікативними системами. Комунікативний акт аналізується й оцінюється за наступними характеристиками:

- адресант – суб'єкт комунікації;
- адресат – той кому спрямоване повідомлення;
- повідомлення – передача змісту;

- код – засоби передачі повідомлення;
- результат – те, що досягнуте у процесі комунікації.

Комунікація може обслуговуватися і немовними засобами; серед них виділяються:

- оптико-кінетичні – жести, міміка, пантоміміка;
- паралінгвістичні – якість голосу, його діапазон, тональність;
- екстралінгвістичні – паузи, плач, сміх, темп мови;
- просторово-часові – взаєморозташування партнерів, часові затримки початку спілкування тощо.

2) комунікація – як смисловий аспект взаємодії в соціумі. Оскільки будь-яка індивідуальна дія здійснюється в умовах прямих або непрямих відносин з іншими людьми, вона включає в себе разом з фізичним і комунікативний аспект. Дії, свідомо орієнтовані на смислове їх сприйняття іншими людьми, називають комунікативними [7].

Розрізняють процес комунікації і її складові акти. Основні акти процесу комунікації полягають у досягненні соціальної спільності при збереженні індивідуальності кожного її елементу. В окремих актах комунікації реалізуються управлінська, інформативна, емотивна і фатична функції; перша з них генетично і структурно початкова. За співвідношенням цих функцій умовно виділяються:

- повідомлення спонукальні – переконання, навіювання, наказ, прохання;
- повідомлення інформативні – передача реальних або вигаданих відомостей;
- повідомлення експресивні – збудження емоційного переживання;
- повідомлення фатичні – встановлення й підтримка контакту.

Крім того, комунікативні процеси і акти можна класифікувати й за іншими ознаками. Так, вони розрізняються:

- за типом відносин між учасниками – комунікація міжособистісна, публічна, масова;
- за засобами – комунікація мовна (письмова й усна), паралінгвістична (жести, міміка, мелодія), речовинно-знакова (продукти виробництва, образотворчого мистецтва) [3].

В. І. Войтко комунікацію визначає як фундаментальну ознаку людської культури, яка полягає в інтенсивному взаємодіюванні людей на основі обміну різного роду інформацією. Комунікація в тій чи тій формі супроводжує кожний акт життєдіяльності людини. Вона здійснюється на основі певних знакових систем (насамперед природної мови – основи знакового багатства культури), вироблених тією чи іншою людською спільнотою і зафіксованих в індивідуальній і колективній пам'яті.

Прикметною ознакою комунікативних процесів є їх неперервне кількісне та якісне зростання в часі, зумовлене всезагальним прогресом людства, постійне розширення їх географічного та ідеологічного простору, підсилене в останні десятиріччя стрімким розвитком технічних засобів збереження й переробки інформації.

Комунікація має місце у всіх сферах життєдіяльності людського суспільства – від великих колективів і до тих шарів особистісного життя, де вона

здійснюється на основі так званої внутрішньої мови – інтеріоризованої та індивідуалізованої версії тієї природної мови, якою спілкуються в людських групах. Сучасна наука досліджує її в контексті зв'язаних з нею явищ людської психіки (відчуття, сприймання, розуміння у зв'язку з комунікативною активністю людини). Значне місце в цих дослідженнях посідає психолінгвістика, що розглядає закономірності мовного висловлювання [2]. Саме комунікація та комунікативні уміння забезпечують здійснення будь-якої фахової діяльності. Визначаючи вирішальну роль комунікативних умінь у професійній діяльності менеджера, ми вважаємо, що:

1. Комунікативні уміння формуються й розвиваються в умовах безпосередньої людської взаємодії.

2. Комунікативні уміння – це комплекс наявних знань, вербальних і невербальних навичок спілкування.

3. Кожний із суб'єктів комунікації має у своєму розпорядженні окреме смислове поле або систему знань. Вони з різним акцентом використовують основні канали переробки інформації та способи дії їх на іншу людину.

4. Комунікативні уміння відображають наступні цілі спілкування:

– контактну – встановлення контакту, як стану взаємної готовності до прийому і передачі повідомлення;

– інформаційну – передача й отримання відомостей, обмін думками;

– спонукальну – напрям активності партнера на виявлення тих чи тих дій;

– координаційну – взаємне орієнтування й узгодження дій;

– емпатійну – сприйняття й розуміння емоційного стану партнера через спілкування, його відчуття;

– рефлексію – осмислення людиною власних дій, самоаналіз, роздуми про власний душевний стан.

Оволодіння професійною діяльністю передбачає у майбутніх менеджерів готовність до застосування комунікативних умінь при розв'язанні різних завдань, зв'язаних із особистісними функціями вибору, рефлексією, змістоутворенням, організаційними й іншими функціями менеджера.

У науковій літературі визначилися два підходи щодо вивчення готовності до професійної діяльності майбутніх менеджерів: функціональний (за якого виявляють передусім процесуальні якості, безпосередньо значущі в діяльності) і особистісний (який пропонує вивчення готовності як комплексу інтегрованих, але різнорідних властивостей, що розрізняються за їх місцем у регуляції діяльності) [8, с. 9].

Готовність до застосування комунікативних умінь при розв'язанні професійних завдань зв'язана з індивідуальними якостями особистості, з її розумінням важливості своєї професійної діяльності, тобто виступає як цілісна система властивостей, результат синтезу світоглядного, наукового, життєво-практичного досвіду студентів. Вона означає, з одного боку, оволодіння змістом і структурою зазначеної діяльності, а з іншого, припускає розвиток тих особистісних властивостей, які забезпечують схвалення, орієнтування й успішне виконання цієї діяльності.

Основними функціональними компонентами готовності майбутніх менеджерів до застосування комунікативних умінь виступають: гностичний, проектувальний, конструктивний, організаторський, комунікативний [5]. Серед названих компонентів гностичний є системоутворювальним чинником, зв'язаним з отриманням інформації про всі аспекти функціонування системи підготовки менеджерів. Конструктивний компонент передбачає процес моделювання навчальних занять й підготовки до них. Організаторський компонент відображає виконавську діяльність менеджера. Комунікативний – включає всі аспекти його професійного спілкування.

Зрозуміло, що для менеджера, який прагне досягти високих результатів у професійній діяльності, у спілкуванні найбільш доречним буде комунікативний стиль, у якому менеджер:

- дотримується норм суб'єктивних взаємин;
- поводить ся так, щоб опоненти відчували підтримку й схвалення, знаходили співучасть і співпереживання, відчували увагу до себе;
- підтримує вільний обмін ідеями й оцінками, висловлює свою думку, з повагою ставиться до позиції опонентів;
- критикує конструктивно й доброзичливо;
- стимулює й мотивує ініціативу, схвалює самостійність та прагнення до нового, оцінює ідеї і пропозиції, а не форму висловлювання й особистісні риси самого опонента;
- ділові інтереси у нього переважають над особистими інтересами;
- демонструє високий рівень комунікативної толерантності, поважає індивідуальність опонента, проявляє терпимість;
- дотримується норм партнерської етики, зауваження на адресу опонента й оцінювання напрацьованого робляться в коректній формі;
- пом'якшує свою некоммукабельність;
- позитивно сприймає й відкрито радіє успіхам партнерів зі спілкування і спільним досягненням;
- здатний „грати у команді”, не протиставляти себе групі.

З огляду на викладене ми дійшли висновку, що одним з важливих компонентів цілісної діяльності менеджера є професійне спілкування. Процес професійної підготовки майбутніх менеджерів-економістів має комунікативну природу і сутність.

Професійне спілкування забезпечує система комунікативних умінь, якою повинен оволодіти менеджер. Існує тісний зв'язок між рівнем комунікативної підготовки менеджерів та їх індивідуальними комунікативними особливостями.

Література

1. *Бодаев А. А.* Личность и общение. – М.: Международная педагогическая академия, 1995. – 328 с.
2. *Войтко В. І.* Психологічний словник. – К.: Вища школа, 1982. – 215 с.
3. *Дридзе Т. М.* Язык и социальная психология. – М.: Высшая школа. 1980. – 224 с.

4. Жуков Ю. М., Петровская Л. А., Растенников П. В. Диагностика и развитие компетентности в общении. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 104 с.

5. Кузьмина Н. В. Методы системного педагогического исследования. – Л.: ЛГУ, 1980. – 176 с.

6. Леонтьев А. А. Психология общения. – 2-е изд., исп. И доп. М.: Смысл, 1997. – 365 с.

7. Словарь практического психолога / Сост. С. Ю. Головин. – Минск: Харвест, 1997. – 800 с.

УДК 378

В. М. Руденко

ІГРОВИЙ ПІДХІД ДО ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ВНЗ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

***Анотація.** Стаття присвячена важливості використання інтерактивних методів навчання, а саме ділової навчальної гри в організації самостійної роботи студентів ВНЗ. **Ключові слова:** інтерактивне навчання, ділова гра, метод проєктів, кейс-метод, метод конкретної ситуації.*

***Аннотация.** Статья посвящена важности использования интерактивных методов обучения, а именно учебной деловой игры в организации самостоятельной работы студентов вузов. **Ключевые слова:** интерактивное обучение, деловая игра, метод проектов, кейс-метод, метод конкретной ситуации.*

***Annotation.** The article is devoted to importance of use of interactive methods of training, namely educational business game in the organization of independent work of students of high schools. **Key words:** interactive training, business game, a method of projects, a case - method, a method of a concrete situation.*

Сучасний світ характеризується посиленням конкуренції на ринку праці, що призводить до зміни вимог у підготовці випускників вищої школи. Специфічними професійними особливостями фахівців стають уміння творчо підходити до розв'язання проблем. Виникає пряма залежність між якістю підготовки спеціаліста, його працевлаштуванням та подальшою професійною кар'єрою. Тому при створенні моделі підготовки майбутнього філолога передбачається використання методів навчання, які сприятимуть ефективному розвитку набутих умінь студентів та формуванню навичок самостійності, системності мислення, вмінню влаштуватися в сучасному бурхливому світі.

Розв'язати зазначені проблеми хоча б частково можливо, використовуючи інтерактивні методи навчання. Доведено, що саме ці методи різко покращують запам'ятовування матеріалу, сприяють його ідентифікації та подальшій цілеспрямованій практичній реалізації. На відміну від традиційних форм навчання, упровадження в навчальний процес інтерактивних методів дозволяє студентам формувати професійні вміння, застосовувати на практиці набуті знання. При цьому зміщується центр значущості з процесу передачі, переробки і засвоєння інформації на самостійну творчу діяльність.